

PROFESIONALNO DJELOVANJE SOCIJALNIH PEDAGOGA U UVJETIMA TRANZICIJE

Antonija Žižak

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Zoran Šućur

Sveučilište u Zagrebu

Pravni fakultet

Studij socijalnog rada

SAŽETAK

U ovom se radu u središtu izučavanja nalaze tranzicijski procesi, kao procesi koji obilježavaju promjene na političkoj, ekonomskoj i socio-kulturnoj razini. Temeljem određenja općeg značenja pojedinih tranzicijskih procesa i činjenice da se socijalno pedagoška profesija svrstava u skupinu "socijalnih profesija", pretpostavljeno je da svi naznačeni procesi ostvaruju neki utjecaj na prakticiranje socijalnopedagoške profesije. Cilj rada se odnosi na utvrđivanje stvarnih procjena utjecaja tranzicijskih procesa na profesionalno djelovanje socijalnih pedagoga u Republici Hrvatskoj. Uzorak ispitanika čini 108 socijalnih pedagoga, koji su svoju procjenu utjecaja tranzicijskih procesa iskazali odgovarajući na pitanja u posebno konstruiranom upitniku. Podaci su obradeni na razini osnovnih statističkih parametara i analize varijance.

Općenito se može konstatirati da socijalni pedagozi imaju dosta sličan stav prema onim profesionalnim promjenama koje su izazvane tranzicijom. Pokazalo se da spol, dob, kao i godine radnog iskustva nemaju nikakvog ili imaju vrlo slabi utjecaj na mišljenje ispitanika o različitim komponentama tranzicije. Stavovi o pojedinim aspektima tranzicije razlikuju se značajnije prema području rada u kojem ispitanici djeluju. Posebno su razmatrane razlike unutar pojedinih skupina poslova u području socijalne skrbi i prosvjete.

Ključne riječi: tranzicija, socijalna pedagogija, profesionalno djelovanje

1. PROBLEM

Poznato je da ljudi svoje sveukupno, dakle i profesionalno djelovanje, strukturiraju tako što biraju prilike i odazivaju se na mogućnosti i situacije koje postoje u njihovom svakodnevnom fizičkom i socijalnom okruženju. Stoga se događanja i promjene u životu pojedinca najbolje razumiju u sklopu okruženja, situacija i vremena u kojem živi (Bandura, 1995). Slijedi da su osobne i socijalne promjene najčešće komplementarne.

Društvena stvarnost nikad nije idealna. To znači da je socijalni realitet uvijek i svugdje opterećen nekim nedorečenostima, teškoćama, barijerama,

problemima i konfliktima. Osnovna obilježja naše stvarnosti devedesetih godina ovog stoljeća su ratni, poslijeratni i tranzicijski procesi. U ovom radu u fokusu izučavanja nalaze se tranzicijski procesi, kao procesi koji obilježavaju promjene na političkoj i ekonomskoj razini, ali i promjene na socio-kulturnoj razini. Što je tranzicija, koje osnovne procese obuhvaća, kako se ti procesi mogu definirati na općoj razini, a kako se odražavaju na profesionalno djelovanje socijalnih pedagoga, autori su na konceptualnoj razini predstavili u radu "Obilježja profesionalnog djelovanje socijalnih pedagoga u uvjetima tranzicije" (Šućur i Žižak, 1999). Stoga ovdje samo ukratko podsjećamo kojih

Procesi:	Opće značenje:
Demokratizacija:	- poštivanje građanskih u ljudskih prava, ustroj demokratskih institucija i procedure odlučivanja;
Privatizacija:	- uvođenje privatnog vlasništva tamo gdje je prije dominiralo državno ili društveno;
Pluralizacija:	- supostojanje različitosti na planu interesa, vlasništva, ideja, mišljenja, pristupa, modela rada;
Diferencijacija:	- proces povećavanja društvenih nejednakosti;
Europeizacija:	- prihvaćanje elemenata "europskog duha" i uvažavanje europskih standarda;
Nacionalno osmotaljivanje:	- oslobađanje nacionalnog kolektiviteta da slobodno iskazuje svoja nacionalna obilježja;
Vjerska revitalizacija:	- slobodnije prakticiranje vjere pojedinca i slobodnije djelovanje vjerskih zajednica;

je sedam procesa uključivao ponudeni teorijski konstrukt tranzicije u Hrvatskoj, te što se pod njima podrazumijevalo na generalnoj razini.

Temeljem određenja općeg značenja pojedinih tranzicijskih procesa i činjenice da se socijalno pedagoška profesija najčešće svrstava u skupinu "socijalnih profesija", bilo je vrlo lako pretpostaviti da svi naznačeni procesi ostvaruju neki utjecaj na prakticiranje socijalnopedagoške djelatnosti. Stoga je iskustveno procijenjeno i pretpostavljeno kako se naznačeni procesi mogu odraziti na raznolikim područjima profesionalnog djelovanja socijalnih pedagoga. Time su otvorena brojna pitanja na koja se, međutim, točno moglo odgovoriti samo uz pomoć ispitivanja mišljenja veće skupine socijalnih pedagoga. Tako se kao osnovni problem postavilo pitanje kako socijalni pedagozi procjenjuju utjecaj naznačenih tranzicijskih procesa na svoje profesionalno djelovanje. U skladu s tim, cilj ovog rada odnosi se na utvrđivanje stvarnih procjena utjecaja naznačenih tranzicijskih procesa na profesionalno djelovanje socijalnih pedagoga u Republici Hrvatskoj.

2. METODE ISTRAŽIVANJA

2.1. Uzorak ispitanika

Ispitivanje obilježja profesionalnog djelovanja socijalnih pedagoga u uvjetima tranzicije provedeno je tijekom 1. Hrvatskog kongresa socijalnih pedagoga, održanog od 25. do 27. ožujka 1999. godine u Opatiji. Ispitivanje je provedeno na način da je sudionicima kongresa tijekom procesa registracije podijeljeno 250 upitnika. Popunjene upitnike ispitanici su vratili na kraju kongresa. Na taj način se nešto manje od polovine polaznika kongresa koji su dobili upitnike dobrovoljno odazvalo na poziv da budu ispitanici u ovom is-

traživanju. Slijedom navedenoga, uzorak ispitanika u ovom istraživanju čini 108 socijalnih pedagoga iz cijele Hrvatske, zaposlenih u različitim područjima mogućeg stručnog djelovanja:

- prosvjeta	(38.9%)
- socijala	(38.0%)
- zdravstvo	(4.6%)
- pravosuđe	(9.3%)
- nevladin sektor	(5.6%)
- nešto drugo	(3.7%)

Prema spolnoj strukturi, u uzorku je bilo 80.6% žena i 19.4% muškaraca. Što se tiče dobi, 23.1% ispitanika je bilo staro između 20 i 30 godina, 45.4% između 31 i 40, a 29.6% između 41 i 55 godina. S obzirom na dužinu radnog staža, 23.1% ispitanika je imalo do 5 godina radnog iskustva, 13.9% od 6-10, 47.2% od 11-20, 9.3% više od 20 godina, a ostali nisu odgovorili na ovo pitanje.

Spomenimo da su socijalni pedagozi zaposleni u sljedećim vrstama radnih organizacija:

- centar za socijalnu skrb	19.4%
- centar za odgoj	6.5%
- dječji vrtić	1.9%
- bolnica	4.6%
- dječji dom, odgojni dom ili zavod, učenički dom	21.3%
- kazneni zavod, sud, bolnica za osobe lišene slobode	5.6%
- osnovna i srednja škola	29.6%
- specijalni programi (škola, gradska uprava, MUP)	4.6%
- humanitarne organizacije	4.6%

2.2. Mjerni instrument

Procijenjeno je kako je za potrebe ostvarenja cilja istraživanja najprikladnije konstruirati poseban instrument uz pomoć kojeg bi sami socijalni pedagozi procijenili utjecaj tranzicije na njihovo profesionalno djelovanje. Autori ovog rada konstruirali su *Upitnik o obilježjima profesionalnog djelovanja socijalnih pedagoga u uvjetima tranzicije*. Upitnik je konstruiran na temelju integriranih teorijskih konstrukata (Županov, 1997, Beaković, 1998, Meštrović i Štulhofer, 1998, Rogić, 1998) i iskustvenih saznanja o načinu života uopće, te profesionalnog djelovanja socijalnih pedagoga u uvjetima tranzicije u nas. Temeljem navedenoga, predviđeno je da glavna područja mjerenja Upitnikom budu procesi definirani na konceptualnoj razini i to: demokratizacija, privatizacija, pluralizacija, diferencijacija, europeizacija, nacionalno osamostaljivanje i vjerska revitalizacija. Konstruiran je Upitnik koji sadrži 41 tvrdnju, a ispitanici su procjenjivali da li se s tvrdnjom potpuno slažu, uglavnom slažu, djelomično slažu ili se uopće ne slažu. Upitnikom su također prikupljeni podaci o području rada, vrsti radne organizacije i radnog mjesta, godinama radnog iskustva, te dobi i spolu ispitanih socijalnih pedagoga. Za potrebe ovog

rada nisu utvrđivane mjerne karakteristike upitnika.

2.3. Metode obrade podataka

Podaci prikupljeni primjenom Upitnika o obilježjima profesionalnog djelovanja socijalnih pedagoga u uvjetima tranzicije bit će prikazani preko osnovnih statističkih parametara i analize varijance.

3. REZULTATI I DISKUSIJA

U skladu s ciljem rada, upitnikom prikupljeni podaci bit će predstavljeni i razmatrani na temelju prosječnih vrijednosti odgovora i statistički značajnih razlika s obzirom na spol, dob, područje rada, godine radnog iskustva i vrstu radne organizacije.

U tablici 1 prikazane su frekvencije i aritmetičke sredine dobivene u odnosu na sve tvrdnje iz upitnika. Iz tablice je vidljivo da se za većinu tvrdnji prosječni odgovori kreću oko vrijednosti koje opisuju djelomično slaganje ispitanika s postavljenim tvrdnjama. Krajni prosječni rezultati, koji opisuju potpuno slaganje ili neslaganje postignuto je u odnosu na nešto više od jedne trećine postavljenih tvrdnji.

Tablica 1 Frekvencija, postotak i aritmetička sredina odgovora

1 - uopće se ne slažem, nikad se ne događa; 2 - djelomično se slažem, ponekad se događa
3 - uglavnom se slažem, često se događa; 4 - potpuno se slažem, uvijek se događa

Varijable:	1 aps. %	2 aps. %	3 aps. %	4 aps. %	Mean
Smatram da su nova zakonska rješenja dobar normativni okvir za prevenciju i tretman osoba s poremećajima u ponašanju.	2 1.9	43 39.8	59 54.6	4 3.7	2.60
Nova prava, koja temeljem nacionalnih i internacionalnih zakona i konvencija ostvaruju osobe s kojima radom, promjenila su pristup tim osobama na bolje.	4 3.7	48 44.4	46 42.6	8 7.4	2.50
Smatram da se neke vrste ustanova s ovog područja (npr. zatvori) nikad neće moći privatizirati.	12 11.1	16 14.8	26 24.1	54 50.0	3.13
Pripadnost profesionalnoj udruzi socijalnih pedagoga sada smatram puno značajnijom nego u predtranzicijsko vrijeme.	9 8.3	25 23.1	37 34.3	37 34.3	2.94
Smatram da je sada društveni položaj socijalnih pedagoga bolji nego ranije.	17 15.7	40 37.0	36 33.3	14 13.0	2.42
Mogućnosti honorarnog rada u struci puno su veće nego u predtranzicijsko vrijeme.	29 26.9	35 32.4	28 25.9	14 13.0	2.21
Smatram da sam dobro informiran/a o statusu, područjima rada i problemima socijalnih pedagoga u Europi.	28 25.9	54 50.0	25 23.1	1 0.9	1.99
Ustanova/služba u kojoj radim ravna se prema europskim standardima kvalitete stručnog rada.	29 26.9	39 36.1	34 31.5	4 3.7	2.08
Važno mi je koje je nacionalnosti moj šef - voditelj/ravnatelj.	70 64.8	14 13.0	10 9.3	13 12.0	1.67

Varijable:	1 aps. %	2 aps. %	3 aps. %	4 aps. %	Mean
Važno mi je koje su nacionalnosti moji neposredni suradnici.	77 71.3	10 9.3	14 13.0	7 6.5	1.55
Uvođenje vjeronauka u osnovne i srednje škole kao obvezatnog izbornog predmeta dobra je primarnopreventivna strategija.	42 38.9	39 36.1	18 16.7	8 7.4	1.91
Povećana prava osoba s kojima radim ograničavaju sada moja ljudska prava i prava mene kao radnog čovjeka puno više nego ranije.	65 60.2	30 27.8	9 8.3	4 3.7	1.56
Osjećam se dovoljno sposobno i spremno da sam/a ili u suradnji s još nekoliko kolega osnujem privatnu ustanovu/ službu za rad s osobama s problemima.	11 10.2	26 24.1	46 42.6	24 22.2	2.75
Područja rada socijalnih pedagoga postala su atraktivna i drugim stručnjacima.	3 2.8	29 26.9	53 49.1	22 20.4	2.85
Osjećam da me se u društvu posljednjih godina više uvažava kao stručnjaka.	11 10.2	32 29.6	47 43.5	16 14.8	2.59
Poremećaji u ponašanju kod osoba s kojima radim puno su intenzivniji i složeniji nego u predtranzicijskom razdoblju.	7 6.5	23 21.3	29 26.9	43 39.8	2.89
Redovito pratim stručnu literaturu koja se tiska u nekoj od europskih zemalja.	29 26.9	54 50.0	16 14.8	8 7.4	2.01
Smatram da bi stručni jezik (pisani i govorni) u potpunosti trebalo očistiti od svih vrsta tudica.	34 31.5	35 32.4	25 23.1	13 12.0	2.14
Vjerske organizacije mogu napraviti puno više u ljudskom smislu za "teške" klijente (tešku djecu, ovisnike, nasilnike, zlostavljaju djecu/žene) nego državne ustanove.	47 43.5	40 37.0	13 12.0	8 7.4	1.83
U organizaciji u kojoj radim moje stručno mišljenje više se uvažava nego ranije.	9 8.3	37 34.3	45 41.7	15 13.9	2.57
Smatram da bi domovi za djecu/centri za odgoj/savjetovništva i sl. ustanove kvalitetnije i efikasnije radile kad bi bile u privatnom vlasništvu.	9 8.3	38 35.2	40 37.0	21 19.4	2.68
Uključivanje volontera/neprofesionalca u područja socijale/zdravstva/prosvjete procjenjujem značajnim za razvoj tih područja.	9 8.3	31 28.7	36 33.3	32 29.6	2.84
Poznajem socijalne pedagoge koji su nakon 1990. godine otišli iz struke.	35 32.4	20 18.5	23 21.3	27 25.0	2.33
Nedavno sam prisustvovao/la stručnom seminaru/edukaciji koji su vodili ili u kojem su sudjelovali strani stručnjaci.	46 42.6	16 14.8	13 12.0	31 28.7	2.23
Smatram da vjerske organizacije mogu biti promotori univerzalnih, a poljuljanih vrijednosti kao što su poštenje, jednakost, socijalna pravda i sl.	18 16.7	40 37.0	33 30.6	16 14.8	2.42
Smatram da je sada puno važnije nego prije da stručni voditelj/ravnatelj/direktor bude dobar organizator i menadžer.	2 1.9	8 7.4	33 30.6	65 60.2	3.49
Preventivni programi puno su kvalitetniji i efikasniji kad ih kreiraju i realiziraju privatne/nevladne udruge i organizacije.	11 10.2	30 27.8	49 45.4	18 16.7	2.69

Varijable:	1 aps. %	2 aps. %	3 aps. %	4 aps. %	Mean
Socijalnim pedagogima su se u posljednje vrijeme otvorila nova područja rada i stručnog djelovanja.	7 6.5	23 21.3	45 41.7	33 30.6	2.96
Materijalni status socijalnih pedagoga u zadnjih par godina značajno se poboljšao.	46 42.6	39 36.1	18 16.7	4 3.7	1.80
Ulazak drugih stručnjaka na radna mjesta socijalnih pedagoga pridonosi deprofesionalizaciji socijalne pedagogije.	7 6.5	21 19.4	17 15.7	60 55.6	3.15
Nedavno sam bio/la u stručnoj posjeti, na stručnom usvršavanju u inozemstvu.	88 81.5	4 3.7	4 3.7	9 8.3	1.33
Smatram da je sada puno važnije nego ranije da stručni voditelj/ravnatelj/direktor bude stručno najkompetentnija osoba u ustanovi/službi.	36 33.3	29 26.9	25	17	2.19
Smatram da pojava nevladinih/privatnih organizacija samo povećava neorganiziranost u sustavu pomoći i sustavu sankcioniranja ponašanja osoba delinkventnog i preddelinkventnog ponašanja.	56 51.9	33 30.6	13 12.0	5 4.6	1.68
Procjenjujem da su se područja rada socijalnih pedagoga toliko proširila da sada postoje neke vrste klijenata s kojima uopće ne znam raditi.	24 22.2	43 39.8	28 25.9	10 9.3	2.17
Ulazak u europske integracije pozitivno će utjecati na razvoj ove profesije.	1 0.9	9 8.3	43 39.8	54 50.0	3.37
Od kada imamo vlastitu državu više vodim računa o svojim profesionalnim postignućima.	48 44.4	31 28.7	17 15.7	8 7.4	1.79
Vjerske organizacije mogu u ovom području biti najefikasnije u prevenciji i posttremanskoj zaštiti.	47 43.5	40 37.0	14 13.0	6 5.6	1.79
Smatram da vjerskim sadržajima nije mjesto u pravim stručnim programima.	20 18.5	41 38.0	20 18.5	25 23.1	2.43
Smatram da politika danas više utječe na struku nego ranije.	16 14.8	38 35.2	33 30.6	21 19.4	2.55
Prisutnost europskih insitucija smanjit će mogućnosti kršenja prava osoba s kojima radim.	8 7.4	38 35.2	47 43.2	12 11.1	2.53
Procjenjujem da klijenti u velikoj mjeri sudjeluju u vjerskim obredima.	27 25.0	54 50.0	20 18.5	4 3.7	1.95

Pokazalo se da su u pretpostavljenom prostoru demokratizacije po mišljenju ispitanika značajna dva procesa, dobro vođenje i poštivanje ljudskih prava. Sudeći prema visini prosječnih vrijednosti najznačajnijom se pokazala tvrdnja koja glasi: *sada je puno važnije nego prije da stručni voditelj/ravnatelj/direktor bude dobar organizator i menadžer*. To je i inače tvrdnja koja je postigla najvišu prosječnu vrijednosti. U istom prostoru demokratizacije svojom niskom prosječnom procjenom (što znači neslaganje s postavljenu tvrdnjom) ističe se i tvrdnja - *povećana prava osoba s kojima radim ograničavaju sada moja ljudska prava i prava mene kao radnog čovjek*

puno više nego prije.

U pretpostavljenom prostoru privatizacije samo je jedna tvrdnja postigla visoku prosječnu vrijednost i to je tvrdnja koja se odnosi na to da - *neke vrste ustanova s ovog područja (npr. zatvori) nikad neće biti privatizirane.*

Slično se dogodilo i u prostoru pluralizacije gdje je utvrđeno relativno visoko prosječno neslaganje ispitanika s tvrdnjom - *smatram da je pojava nevladinih/privatnih organizacija samo povećala neorganiziranost u sustavu pomoći i u sustavu sankcioniranja ponašanja osoba s delinkventnim i preddelinkventnim ponašanjem.*

Značajna diferencijacija se po mišljenju ispitanika uzorka odvija kroz sniženje materijalnog statusa i kroz deprofesionalizaciju područja rada. Naime, relativno niska prosječna suglasnost postignuta je na tvrdnji - *materijalni status socijalnih pedagoga u zadnjih par godina značajno se poboljšao*. Nasuprot tome, relativno visoka prosječna suglasnost postignuta je s tvrdnjom - *ulazak drugih stručnjaka na radna mjesta socijalnih pedagoga pridonosi deprofesionalizaciji socijalne pedagogije*.

U pretpostavljenom prostoru europeizacije pokazalo se kako je to poželjan ali još uvijek dalek proces. Pokazuju to primjerice, relativno visoka prosječna procjena na tvrdnji - *ulazak u europske integracije pozitivno će utjecati na razvoj ove profesije*, ali i relativno nisko prosječno slaganje s tvrdnjama - *nedavno sam bio/la u stručnoj posjeti, na stručnom usvršavanju u inozemstvu*; - *smatram da sam dobro informiran/a o statusu, područjima rada i problemima socijalnih pedagoga u Europi*.

Pretpostavljeni procesi na području nacionalne samosvijesti nisu se pokazali značajnima. Zaključuje se to po relativno niskim prosječnim procjenama polovine tvrdnji iz tog područja: - *važno mi je koje su nacionalnosti moji suradnici*; - *važno mi je koje je nacionalnosti moj šef - voditelj/ravnatelj*; - *od kada imamo vlastitu državu više vodim računa o svojim profesionalnim postignućima*.

I procesi unutar pretpostavljenog prostora vjerske revitalizacije, također se nisu pokazali značajnima po procjeni ispitanika uzorka. Čak četiri tvrdnje unutar ovog prostora postigle su relativno visoko prosječno neslaganje. To su tvrdnje: - *vjerske organizacije mogu u ovom području biti najefikasnije u prevenciji i posttremanskoj zaštiti*; - *vjerske organizacije mogu napraviti puno više u ljudskom smislu za "teške" klijente (tešku djecu, ovisnike, nasilnike, zlostavljanu djecu/žene) nego državne ustanove*; - *uvodenje vjeronauka u osnovne i srednje škole kao obvezatnog izbornog predmeta dobra je primarnopreventivna strategija*;

- *procjenjujem da klijenti u velikoj mjeri sudjeluju u vjerskim obredima*.

3.1. Razlike među socijalnim pedagogima s obzirom na percepciju utjecaja tranzicijskih procesa na njihovu profesiju

Željeli smo utvrditi je li stupanj prihvaćanja pojedinih tvrdnji povezan s nekim socioprofesionalnim i demografskim karakteristikama ispitanika, kao što su spol, dob, godine radnog iskustva, područje rada ili vrsta radne organizacije. U tom smislu upotrijebili analizu varijance, pomoću koje možemo utvrditi postoje li značajne razlike između dvije ili više aritmetičkih sredina. U tablicama smo naveli parametre samo za one tvrdnje kod kojih su razlike bile značajne na razini $p = .05$.

Prije svega, možemo kazati da se stupanj prihvaćanja tvrdnji, koje odražavaju pojedine komponente tranzicije, ne razlikuje značajno prema spolnim skupinama. Drugim riječima, socijalni pedagogi, bez obzira na spol, slično percipiraju utjecaj tranzicije na njihovu profesiju. Spolne grupe se razlikuju samo u pogledu prihvaćanja triju tvrdnji (tablica 2). Muškarci se češće slažu s tvrdnjom da su nova prava osoba s kojima rade, a koja su rezultat prvenstveno demokratizacije i poštivanja ljudskih prava, dovela do boljeg pristupa ovim osobama. S druge strane, muškarci su u zadnje vrijeme češće od žena imali priliku stručno se usavršavati u inozemstvu, dok se žene više slažu s tvrdnjom da dolazak nestručnjaka na radna mjesta socijalnih pedagoga doprinosi deprofesionalizaciji njihove struke. Možda je ovaj zadnji stav rezultat realnih iskustava žena.

Odnos prema tranzicijskim procesima ne razlikuje se značajno ni prema dobnim skupinama. Ispitanike smo podijelili u tri dobne skupine: 20-30, 31-40 i 41-55 godina. Ove se skupine također razlikuju samo u pogledu prihvaćanja triju tvrdnji (tablica 3). Prvo, postoji značajna razlika između prve i druge dobne skupine oko toga da li uključivanje volontera u određena područja rada

Tablica 2 Razlike u percepciji tranzicijskih utjecaja prema spolu

	Suma kvadrata	df	F	p=
Nova prava, koja temeljem nacionalnih i internacionalnih zakona i konvencija ostvaruju osobe s kojima radiom, promijenila su pristup tim osobama na bolje.	između grupa 1.80 unutar grupa 48.46	1 104	3.87	.05
Ulazak drugih stručnjaka na radna mjesta socijalnih pedagoga pridonosi deprofesionalizaciji socijalne pedagogije.	između grupa 4.67 unutar grupa 98.38	1 103	4.89	.03
Nedavno sam bio/la u stručnoj posjeti, na stručnom usvršavanju u inozemstvu.	između grupa 3.54 unutar grupa 82.97	1 103	4.40	.04

socijalnih pedagoga doprinosi razvoju tih područja. S ovom se tvrdnjom više slažu mladi ispitanici (52% se potpuno slaže), koji smatraju da je i rad neprofesionalaca bitan za unapređivanje područja u kojima djeluju socijalni pedagozi. S druge strane, značajno se razlikuje prva i treća dobna skupina s obzirom na to poznaju li veći ili manji broj socijalnih pedagoga koji su napustili struku nakon '90. Logično je bilo očekivati da stariji ispitanici poznaju veći broj socijalnih pedagoga koji su napustili svoju profesiju. Također, o dobi ovisi stav ispitanika glede materijalnog statusa socijalnih pedagoga. Nema statistički značajne razlike među pojedinim parovima dobnih grupa, iako druga dobna skupina u većoj mjeri prihvaća stav da se taj položaj poboljšao nego prva i treća.

Godine radnog iskustva nemaju nikakvog utjecaja na mišljenja ispitanika. To znači da svi socijalni pedagozi, bez obzira je li duže ili kraće rade u svojoj profesiji, slično procjenjuju učinke tranzicije na vlastitu struku.

Iz tablice 4 vidljivo je da područje rada diferencira socijalne pedagoge s obzirom na određeni broj tvrdnji. Razlika postoji s obzirom na tvrdnju da je pripadnost profesionalnoj udruzi sada značajnija nego prije tranzicije. Međutim, ta razlika nije snažno izražena, pa se pojedina područja rada socijalnih pedagoga međusobno statistički bitno ne razlikuju. Spomenimo samo da nešto veći broj socijalnih pedagoga iz zdravstva i pravosuđa smatra kako je pripadnost profesionalnom udruženju jednako bila važna prije kao i sada.

Tablica 3 Razlike u percepciji tranzicijskih utjecaja prema dobi

	Suma kvadrata	df	F	p=
Uključivanje volontera/neprofesionalca u područja socijale/zdravstva/prosvjete procjenjujem značajnim za razvoj tih područja.	između grupa 7.16 unutar grupa 87.12	2 103	4.23	.02
Poznajem socijalne pedagoge koji su nakon 1990. godine otišli iz struke.	između grupa 8.90 unutar grupa 135.78	2 100	3.28	.04
Materijalni status socijalnih pedagoga u zadnjih par godina značajno se poboljšao.	između grupa 4.64 unutar grupa 70.16	2 102	3.38	.04

Tablica 4 Razlike u percepciji tranzicijskih utjecaja prema području rada

	Suma kvadrata	df	F	p=
Pripadnost profesionalnoj udruzi socijalnih pedagoga sada smatram puno značajnijom nego u predtranzicijsko vrijeme.	između grupa 13.29 unutar grupa 84.38	5 102	3.21	.01
Uvođenje vjeronauka u osnovne i srednje škole kao obvezatnog izbornog predmeta dobra je primarnopreventivna strategija.	između grupa 12.88 unutar grupa 78.53	5 101	3.31	.01
Smatram da bi domovi za djecu/centri za odgoj/savjetovališta i sl. ustanove kvalitetnije i efikasnije radile kad bi bile u privatnom vlasništvu.	između grupa 11.93 unutar grupa 71.73	5 102	3.39	.01
Poznajem socijalne pedagoge koji su nakon 1990. godine otišli iz struke.	između grupa 18.37 unutar grupa 130.83	5 99	2.78	.02
Materijalni status socijalnih pedagoga u zadnjih par godina značajno se poboljšao.	između grupa 20.50 unutar grupa 55.76	5 101	7.43	.00
Nedavno sam bio/la u stručnoj posjeti, na stručnom usvršavanju u inozemstvu.	između grupa 11.18 unutar grupa 75.33	5 99	2.94	.02
Od kada imamo vlastitu državu više vodim računa o svojim profesionalnim postignućima.	između grupa 10.35 unutar grupa 84.49	5 98	2.40	.04

Na općoj razini također se socijalni pedagozi iz raznih područja rada razlikuju u pogledu odnosa prema tvrdnji da li uvođenje vjeronauka kao izbornog predmeta u osnovne i srednje škole predstavlja dobru primarno preventivnu strategiju. No, opet nema statistički bitne razlike između grupa socijalnih pedagoga iz pojedinih područja rada. Socijalni pedagozi iz prosvjete, socijale, zdravstva, pravosuđa, nevladinih udruga ili drugih područja nisu toliko uvjereni u preventivnu važnost školskog vjeronauka. Nema nikoga iz zdravstva, nevladinog sektora, policije tko se uglavnom ili potpuno slaže s navedenom tvrdnjom.

Statistički značajna razlika postoji između socijalnih pedagoga koji rade u pravosuđu i onih koji rade u nevladinim organizacijama u pogledu stava prema privatizaciji. Socijalni pedagozi iz nevladinog sektora u većem stupnju prihvaćaju mišljenje kako su dječji, odgojni domovi i sl. učinkovitiji ako su u privatnom vlasništvu. Konkretno, sa spomenutom tvrdnjom se ne slaže ili se tek djelomično slaže 80% socijalnih pedagoga iz pravosuđa, dok se svi socijalni pedagozi koji rade u nevladinom sektoru potpuno ili uglavnom slažu s ovom tvrdnjom (66.7% se potpuno slaže).

Razlike postoje s obzirom na stavove o tome u kojoj mjeri socijalni pedagozi napuštaju svoju struku. Te razlike ponovo nisu posebno izražene između grupa socijalnih pedagoga iz pojedinih područja. Općenito, veliki broj socijalnih pedagoga poznaje kolege koje su nakon '90. napustili struku (posebice se to odnosi na one koji rade u zdravstvu i nevladinom sektoru).

Zanimljivo je istaknuti da se statistički značajno razlikuje socijala od prosvjete i pravosuđa u pogledu mišljenja prema materijalnom statusu socijalnih pedagoga. Socijalni pedagozi iz socijale (naspram onih iz prosvjete i pravosuđa) češće smatraju kako se materijalni status socijalnih pedagoga poboljšao u zadnje vrijeme. S ovom tvrdnjom se uglavnom ili potpuno slaže oko 44% ispitanika iz socijale, otprilike 7% socijalnih pedagoga iz prosvjete, te nitko iz pravosuđa.

Isto tako, statistički značajna razlika je pronađena između socijalnih pedagoga zaposlenih u nevladinom sektoru te socijalnih pedagoga zaposlenih u prosvjeti i socijali s obzirom na to jesu li u zadnje vrijeme bili na stručnom usavršavanju u inozemstvu. Očito da socijalni pedagozi iz nevladinog sektora imaju veće šanse za inozemno stručno usavršavanje nego posebice socijalni pedagozi iz socijale i prosvjete. Na takvom je stručnom usavršavanju u inozemstvu nedavno bilo dvije trećine socijalnih pedagoga zaposlenih u nevladinim organizacijama, a samo jedna osmina iz socijale ili iz prosvjete.

Na odnos prema profesionalnim dostignućima utječe stvaranje vlastite države, ali taj utjecaj nije tako bitan da bi se grupe socijalnih pedagoga iz

raznih područja rada značajno razlikovale. S ovom tvrdnjom se nešto više ne slažu oni koji su zaposleni u zdravstvu i nevladinom sektoru. Očito da je odnos prema profesiji i profesionalnim postignućima više određen profesionalnim zahtjevima i etikom.

Zanimljivo je bilo također vidjeti razlikuju li se bitno socijalni pedagozi koji rade u različitim radnim organizacijama unutar socijale i prosvjete s obzirom na prihvaćanje pojedinih tvrdnji. Orijentirali smo se na socijalu i prosvjetu stoga što socijala predstavlja prvo i najsveobuhvatnije područje rada socijalnih pedagoga, a prosvjeta drugo po važnosti područje upošljavanja socijalnih pedagoga. To je vidljivo i iz činjenice da oko 80% ispitanika ovog uzorka dolazi iz ta dva područja djelovanja. Radne organizacije unutar socijale podijelili smo u tri skupine: 1. centri za socijalnu skrb (CZSS), 2. centri za odgoj (CZO) te 3. odgojni i dječji domovi (ODD). Iz tablice 5 je razvidno da se mišljenja socijalnih pedagoga koji rade u ovim kategorijama radnih organizacija razlikuju spram nekoliko tvrdnji. Socijalni pedagozi iz odgojnih i dječjih domova (u odnosu na socijalne pedagoge iz CZO) u većoj se mjeri slažu s tvrdnjom da nova zakonska rješenja predstavljaju dobar okvir za prevenciju i tretman osoba s poremećajima u ponašanju. Ovo je opće mišljenje i mi ovdje nemamo konkretnih informacija zašto socijalni pedagozi iz CZO imaju više primjedbi na novi normativni okvir. Te razlike su zasigurno rezultat specifičnih uvjeta i iskustava rada. S druge strane, socijalni pedagozi iz CZSS češće od socijalnih pedagoga iz ODD prihvaćaju mišljenje kako su sada mogućnosti honorarnog stručnog rada puno veće nego prije tranzicije. Osim toga, socijalni pedagozi iz CZSS se razlikuju od socijalnih pedagoga iz CZO i ODD po tome što češće smatraju kako se njihova institucija ili služba ravna prema europskim standardima kvalitete stručnog rada. S obzirom na ovu tvrdnju, nema značajnih razlika u mišljenjima socijalnih pedagoga zaposlenih u CZO i ODD. Također, postoji značajna razlika općenito među socijalnim pedagozima u socijali s obzirom na to koliko redovito prate inozemnu stručnu literaturu. Socijalni pedagozi iz ODD se manje slažu s ovom tvrdnjom od ostalih dviju kategorija socijalnih pedagoga, ali ta razlika nije izražena.

Socijalne pedagoge unutar prosvjete smo svrstali u dvije grube kategorije: 1. one zaposlene u osnovnoj i srednjoj školi (N=32) te 2. one zaposlene u učeničkim domovima i dječjim vrtićima (N= 8). Činjenica da zaposleni u dječjim vrtićima i učeničkim domovima čine samo 20% od svih ispitanika koji djeluju u području prosvjete može analizu varijance činiti upitnom. Međutim, za nju smo se odlučili obzirom na značaj područja prosvjete za definiranje socijalnopedagoškog identiteta. Ove dvije kategorije socijalnih pedagoga se razlikuju u odnosu na tvrdnje koje se nalaze u tablici 6. Soci-

Tablica 5 Razlike u percepciji tranzicijskih utjecaja prema vrsti radne organizacije (samo socijalni pedagozi zaposleni u socijali)					
	Suma kvadrata		df	F	p=
Smatram da su nova zakonska rješenja dobar normativni okvir za prevenciju i tretman osoba s poremećajima u ponašanju.	između grupa	2.52	2 38	3.87	.03
	unutar grupa	12.36			
Mogućnosti honorarnog rada u struci puno su veće nego u predtranzicijsko vrijeme.	između grupa	6.82	2 38	3.97	.03
	unutar grupa	32.69			
Ustanova/služba u kojoj radim ravna se prema europskim standardima kvalitete stručnog rada.	između grupa	6.17	2 38	6.73	.00
	unutar grupa	17.44			
Redovito pratim stručnu literaturu koja se tiska u nekoj od europskih zemalja.	između grupa	3.49	2 37	3.29	.05
	unutar grupa	19.61			

Tablica 6 Razlike u percepciji tranzicijskih utjecaja prema vrsti radne organizacije (samo socijalni pedagozi zaposleni u prosvjeti)					
	Suma kvadrata		df	F	p=
Nova prava, koja temeljem nacionalnih i internacionalnih zakona i konvencija ostvaruju osobe s kojima radiom, promjenila su pristup tim osobama na bolje.	između grupa	3.46	1 37	7.03	.01
	unutar grupa	18.23			
Smatram da sam dobro informiran/a o statusu, područjima rada i problemima socijalnih pedagoga u Europi.	između grupa	2.76	1 38	6.46	.02
	unutar grupa	16.22			
Ustanova/služba u kojoj radim ravna se prema europskim standardima kvalitete stručnog rada.	između grupa	5.26	1 38	7.21	.01
	unutar grupa	27.72			
Poremećaji u ponašanju kod osoba s kojima radim puno su intenzivniji i složeniji nego u predtranzicijskom razdoblju.	između grupa	4.82	1 32	4.20	.05
	unutar grupa	36.71			
Materijalni status socijalnih pedagoga u zadnjih par godina značajno se poboljšao.	između grupa	6.26	1 37	20.24	.00
	unutar grupa	11.44			
Ulazak drugih stručnjaka na radna mjesta socijalnih pedagoga pridonosi deprofesionalizaciji socijalne pedagogije.	između grupa	8.97	1 37	8.74	.01
	unutar grupa	38.00			
Nedavno sam bio/la u stručnoj posjeti, na stručnom usvršavanju u inozemstvu.	između grupa	5.96	1 37	14.72	.00
	unutar grupa	14.97			
Smatram da vjerskim sadržajima nije mjesto u pravim stručnim programima.	između grupa	4.47	36	4.63	.04
	unutar grupa	34.79			
Procjenjujem da klijenti u velikoj mjeri sudjeluju u vjerskim obredima.	između grupa	3.35	1 37	6.38	.02
	unutar grupa	19.42			

jalni pedagozi iz učeničkih domova i dječjih vrtića se u većoj mjeri slažu s tvrdnjom da nova zakonska rješenja tvore dobar normativni okvir za prevenciju i tretman osoba s poremećajima u ponašanju. Isto tako, socijalni pedagozi, zaposleni u učeničkim domovima i dječjim vrtićima, u većem su stupnju nego socijalni pedagozi iz osnovne i srednje škole suglasni s tvrdnjama koje se odnose na europeizaciju kao komponentu tranzicije. Tako se oni odlučnije slažu s time da su dobro informirani o statusu i problemima svojih kolega u Europi, da njihova institucija prihvaća europske standarde kada je u pitanju kvaliteta stručnog rada te da su nedavno bili u stručnoj posjeti ili na usavršavanju u inozemstvu. Osim toga, socijalni pedagozi iz učeničkih domova i vrtića (u odnosu na kolege iz osnovne i srednje škole) češće podržavaju stav da se materijalni status socijalnih pedagoga poboljšao u zadnje vrijeme te da vjerski sadržaji ne bi trebali biti u pravim stručnim programima. S druge strane, socijalni pedagozi iz osnovne i srednje škole u većoj mjeri prihvaćaju stav da su poremećaji u ponašanju sada teži nego u predtranzicijsko vrijeme, da dolazak nestručnjaka na radna mjesta socijalnih pedagoga doprinosi deprofesionalizaciji te da klijenti sudjeluju u vjerskim obredima. Neke od navedenih razlika (složenost poremećaja u ponašanju, sudjelovanje u vjerskim obredima) rezultat su činjenice da je "klijentela" spomenutih kategorija socijalnih pedagoga unutar prosvjete bitno drugačija (ovdje mislimo na specifičnost strukture klijenata u vrtićima).

4. ZAKLJUČAK

Temeljem uvida u frekvencije i aritmetičke sredine odgovora ispitanih socijalnih pedagoga pokazalo se da, kao donekle značajne tranzicijske procese, socijalni pedagozi procjenjuju demokratizaciju, diferencijaciju i europeizaciju.

Iz analize varijance proizlazi da spol i dob relativno slabo diferenciraju socijalne pedagoge kad su u pitanju tvrdnje o utjecaju tranzicije na njihovu struku. Isto tako, godine radnog iskustva nemaju nikakvog utjecaja na mišljenja ispitnika o različitim komponentama tranzicije.

Stavovi o pojedinim aspektima tranzicije razlikuju se značajnije prema području rada u kojem djeluju ispitanici. Razlike su izraženije kad se radi o stavovima o privatizaciji, europeizaciji i materijalnom statusu socijalnih pedagoga. Socijalni pedagozi iz nevladinog sektora više su uvjereni (nego njihove kolege iz pravosuđa) da bi institucije u kojima rade socijalni pedagozi bile učinkovitije da su u privatnom vlasništvu. Također, socijalni peda-

gozi iz nevladinog sektora su češće u prilici (nego socijalni pedagozi iz socijale i prosvjete) stručno se usavršavati u inozemstvu. S druge strane, socijalni pedagozi iz socijale (u odnosu na prosvjetu i pravosuđe) češće prihvaćaju stav da se materijalni status socijalnih pedagoga poboljšao u zadnje vrijeme. Područje rada diferencira socijalne pedagoge u odnosu i na neke druge tvrdnje (važnost pripadanja profesionalnoj udruzi, preventivna uloga školskog vjeronauka, stvaranje vlastite države), ali te su razlike manje izražene.

Uočeno je da se socijalni pedagozi unutar određenih područja rada također razlikuju glede prihvaćanja pojedinih tvrdnji. Mi smo se ograničili samo na socijalu i prosvjetu. Unutar socijale, razlike među ispitanicima postoje u pogledu novih zakonskih okvira djelovanja socijalnog pedagoga, honorarnog rada te uvažavanja europskih kriterija u stručnom radu.

Socijalni pedagozi, koji su zaposleni u prosvjeti, razlikuju se s obzirom na stupanj prihvaćanja tvrdnji koje se tiču europeizacije, materijalnog statusa socijalnih pedagoga, složenosti poremećaja u ponašanju, uloge vjerskih sadržaja u stručnim programima te zakonskih prava svojih klijenata.

Općenito se može kazati da socijalni pedagozi imaju dosta sličan stav prema onim profesionalnim promjenama koje su izazvane tranzicijom.

LITERATURA

1. Bandura, A. (1995): Exercise of Personal and Collective Efficacy in Changing Societies. (u) Bandura, A. (ed): Self-Efficacy in Changing Societies. Cambridge, Cambridge University Press, 1-46.
2. Beaković, P. (1998): Privatizacija, gospodarski razvoj i demokratizacija: slučaj Hrvatske. (u) Privatizacija i modernizacija. Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar", Zagreb.
3. Meštrović, M. i Štulhofer, A. (1998): Sociokulturni kapital i tranzicija u Hrvatskoj. Ekonomski institut, Zagreb.
4. Rogić, I. (1998): Tranzicija i modernizacija u Hrvatskoj: likovi i kontekst. (u) Rogić, I. i Zemena, Z. (ur.): Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar", Zagreb.
5. Šućur, Z i Žižak, A. (1999): Obilježja profesionalnog djelovanja socijalnih pedagoga u uvjetima tranzicije. *Kriminologija i socijalna integracija*, 7, 1, 51-57.
6. Županov, J. (1998): Nesporazumi HR -Eu: vrijednosne disonance? (u) Hrvatska i Europa. Europski pokret Hrvatske, Zagreb.

SOCIAL EDUCATORS' PROFESSIONAL ACTIVITIES IN PERIOD OF TRANSITION

Summary

The very nucleus of this paper are transitional processes that follow and characterize changes on political, economic and socio-cultural level. As transitional processes have general characteristics and according to the fact that social education is considered to be helping profession, the working hypothesis of that article was that transitional processes strongly influenced that profession. The aim was to define real impacts transitional processes had on activities social educators in the Republic of Croatia. The sample was made of 108 social educators who filled in especially designed questionnaire to express their estimation of that impact. Data were analyzed on the level of basic statistics parameters and analyses of variants.

It can be said that, generally speaking, they have rather similar attitudes regarding changes caused by transition. It became evident that sex, age, and working experience did not have any influence (or just slight one) on examinees' opinions on various components of transition. Some stronger variations could be found regarding the specific fields of work examinees operated. Special attention was given to differences within various kinds of work in the field of social care and education.

Key words: *transition, social education, professional work*